

Pretpostavljamo da će čitatelj zaključiti kako se radi o veoma značajnom, sustavnom i korisnom štivu koje nas uvodi u kompleksnu materiju obiteljske politike. Autorica se najviše bavi obiteljskom politikom Slovenije, ali ipak mnogo prostora posvećuje obiteljskim politikama u svijetu. Mada se u knjizi povremeno spominje Hrvatska, ona ipak nije adekvatno zastupljena u autoričnim analizama. No za to krivnja nije na autorici nego na nedostatku naših podataka i analiza koje bi poslužile međunarodnim usporedbama. Iz toga proizlazi da sami moramo učiniti napore te prirediti znanstvene i stručne podloge za hrvatsku obiteljsku politiku u teškim uvjetima postsocijalističke tranzicije. Knjigu Nade Stropnik u tom smislu možemo uzeti kao predložak kako dobro argumentirano znanstveno djelo može poslužiti u izgradnji primjerene obiteljske politike.

Vlado Puljiz

SUVREMENA SOCIOLOGIJSKA TEORIJA

George Ritzer

NZ Globus, Zagreb, 1997.

George Ritzer (1943.) je profesor sociologije na Sveučilištu Maryland, SAD. Naročito je poznat po svojim djelima iz područja sociološke teorije i sociologije rada. Iz područja sociološke teorije objavio je nekoliko knjiga od kojih su neke prevedene i služe kao udžbenici na sveučilištima diljem svijeta: *Classical Sociological Theory*; *Sociology: A Multiple Paradigm Science*; *Toward an Integrated Sociological Paradigm*; *Frontiers of Social Theory: The New Synthesis*; *Contemporary Sociological Theory and Methatheorizing in Sociology*. Sve su knjige doživjele brojna izdanja i pohvale. George Ritzer je bio predsjednik Sekcije za teorijsku sociologiju Američkog sociološkog udruženja (1989.-1990.) i Sekcije za sociologiju zanimanja (1980.-1981.), a u više navrata je boravio na specijalizaciji u Nizozemskoj, Japanu, Švedskoj i drugim zemljama.

Knjiga je podijeljena na dva veća dijela: *Uvod i Glavne teorije*.

U *Uvodu* autor piše o historijskog skici sociološke teorije u ranim i kasnijim godinama. Drugi dio knjige *Suvremena sociološka teorija* je sastavljen od sljedećih poglavlja: *Strukturalni funkcionalizam, neofunkcionalizam i alternativa konfliktne teorije*; *Varijante neomarksističke sociološke teorije*; *Simbolički interakcionizam*; *Fenomenološka sociologija i etnometodologija*; *Teorija razmjene i bihevioralna sociologija*; *Suvremena feministička teorija*; *Noviji oblici razvoja u sociološkoj teoriji*; *Širenje osnovnog problema u suvremenoj sociološkoj teoriji*. Na kraju knjige je *Dodatak* s naslovom *Metateorija i metateorijska shema za analiziranje sociološke teorije*.

Svako poglavlje ima uvod, razradu teme i sažetak. U ovoj se knjizi također nalaze i biografije, pregledi djelovanja i djela, te teorijskih doprinosa najvažnijih klasičnih i suvremenih teoretičara u sociologiji i srodnim područjima. Tako navodi biografske skice: Ibn-Khalduna, Comtea, Webera, Simmela, Freuda, Spencera, Parka, Sorokina, Millsa, Durkheima, Mertona, Marxa, Althussera, Poulantzasa, Wallersteina, Meada, Goffmana, Schutzta, Homansa, J. Bernard, D.E. Smith, Parsonsa i Blaua. Snalaženje u Ritzerovoj *Suvremenoj sociološkoj teoriji* nam olakšava *Kazalo pojmova i Kazalo imena*, dok nas bogata *Bibliografija* upućuje na dublje konzultiranje literature.

U prvom poglavlju *Historijska skica sociološke teorije: rane godine* Ritzer kratko prikazuje najvažnije društvene uvjete 19. i ranog 20. stoljeća, koji su bili važni za razvoj sociologije. Autor u dva dijela skicira ranu povijest sociološke teorije. U prvom dijelu raspravlja o različitim društvenim snagama, uključenim u razvoj sociološke teorije. Ritzer se usredotočuje na prikaz utjecaja političkih revolucija, industrijske revolucije, rasta kapitalizma, socijalizma, urbanizacije, religijske promjene i na porast znanosti. U drugom se dijelu ovog poglavlja ispituje utjecaj intelektualaca na rast sociološke teorije u raznim zemljama. Ritzer započinje s razvojem francuske sociološke teorije, te Saint-Simonom, Comteom i Durkheimom. Nakon Francuske piše o Njemačkoj i ulozu K. Marxa, te o Weberu i Simmelu. Weberov rad Ritzer proučava u želji da se pokažu različiti izvori njemačke sociologije. Razmatrajući sociološku teoriju u Velikoj

Britaniji osvrće se na rad H. Spencera. Ovo poglavljje zaključuje raspravom o talijanskoj sociologijskoj teoriji, naročito o radu Vilfreda Pareta, kao i o oblicima razvoja u europskoj marksističkoj teoriji na prijelazu stoljeća, naročito onom o ekonomskom determinizmu i hegelijanskom marksizmu.

U drugom poglavljju *Historijska skica sociologijske teorije: novije godine* autor nastavlja izlaganje o sociologijskoj teoriji od početka 20. stoljeća naovamo. Započinje s pregledom povijesti rane američke teorije koju je odlikovao liberalizam. U tom kontekstu autor raspravlja o djelu Sumnera i Warda. Nadalje piše o Čikaškoj školi i njenom utjecaju na simbolički interakcionizam. Za vrijeme dominacije Čikaške škole na Harvardu se počinju razvijati i neki drugi oblici sociologijske teorije. Ritzer prikazuje djelovanje Sorokina i Parsonsa, stvaranje Frankfurtske škole, te djelovanje C. W. Millsa. U 60-im i 70-im godinama 20. stoljeća, kaže Ritzer, došlo je do dramatičnih razvoja u okvirima "kreativnih sociologija". Fenomenologijska sociologija, etnometodologija i egzistencijalistička sociologija privlače velik dio interesa sociologije, a u istom se razdoblju konačno oblikuje i marksistička sociologija. Neki od najvažnijih novijih oblika razvoja u sociologijskoj teoriji, napominje Ritzer, jesu feministička teorija, strukturalizam, poststrukturalizam, neofunkcionalizam, te povezivanje makro i mikro teorija.

Treće poglavljje nosi naslov *Strukturalni funkcionalizam i konfliktne teorije*. Prvi dio ovog poglavljja bavi se strukturalnim funkcionalizmom, koji je dugo vremena bio dominantnom sociologijskom teorijom. Ritzer tumači tri glavna primjera "klasičnog" strukturalnog funkcionalizma: funkcionalnu teoriju stratifikacije, funkcionalne pretpostavke društva i strukturalno-funkcionalnu teoriju Talcotta Parsonsa. Ritzer analizira djelo Roberta K. Mertona te objašnjava glavne kritike strukturalnog funkcionalizma i razvitak neofunkcionalizma osamdesetih godina 20. stoljeća. U drugom dijelu Ritzer raspravlja o konfliktnoj teoriji kao alternativi strukturalnog funkcionalizma u 1950-im i 1960-im godinama. Poglavljje završava Frankovom kritikom van der Bergheova pokušaja integriranja konfliktne i strukturalno funkcionalne teorije.

U poglavljju *Varijante neomarksističke sociologijske teorije* Ritzer preko potpoglavljja

Ekonomski determinizam, Hegelijanski marksizam, Kriitička teorija, Strukturalni marksizam, Neomarksistička ekonomska sociologija, Historijski usmjeren marksizam i Najnoviji oblici razvoja: marksistička teorija igara ispituje širok raspon pristupa koji mogu biti kategorizirani kao neomarksističke sociologijske teorije. Ritzer u ovom poglavljju izlaže dva primjera neomarksističke teorije. Prvi je predstavljen radom Barana i Sweezyja, te Bravermana, i predstavlja napor, kako kaže Ritzer, da se marksistička ekonomija osuvremeni uzimanjem u obzir stvarnosti modernoga kapitalističkog društva. Drugi predstavljaju dva primjera marksističkoga historijskog proučavanja: Wallerstein, koji analizira ekonomiju i svjetske sisteme, te T. Skoepol koja proučava politiku i socijalnu revoluciju. Ritzer zaključuje da je suvremena marksistička sociologijska teorija živa i ponekad konfuzna te da će, najvjerojatnije, nastaviti privlačiti pozornost sociologa.

Simbolički interakcionizam, kako glasi i sam naslov petoga poglavljja, je bio dugo vremena dominantnom strujom u američkoj sociologijskoj teoriji. Poglavljje započinje kratkom raspravom o korijenima simboličkog interakcionizma, o filozofskom pragmatizmu i psihologijskom biheviorizmu. Najznačajniji rad u okviru simboličkog interakcionizma je Meadova knjiga *Mind, Self and Society* kojoj je posvećeno i posebno potpoglavljje. Ritzerovo poglavljje zaključuje raspravom o različitim kritikama simboličkog interakcionizma, posebice njegovih slabosti na razini proučavanja širih fenomena.

U šestom poglavljju *Fenomenologijska sociologija i etnometodologija* predstavljene su dvije teorije: fenomenologijska sociologija i etnometodologija. Ritzer smatra kako se o tim teorijama ne smije raspravljati u cjelini, već odvojeno. Autor prvo naglašava sličnosti tih dviju teorija. Njihova zajednička intelektualna osnovica su djela Husserla i Schutzja, a obje se usmjeravaju prema proučavanju individualne misli i akcije. Nadalje, Ritzer raspravlja o razlikama za koje smatra da bi se najopćenitije mogle iskazati kao da etnometodologija povezuje fenomenologiju s tradicionalnom sociologijom, da bi ostvarila jedinstveno stanovište. Rasprava o fenomenologiji započinje s idejama E. Husserla, a nastavlja podužom analizom rada A. Schutzja. Ritzer tumači i nekoliko osnovnih koncepata etnometodologije - koncept pri-

kazivanja, indeksnosti, princip "i tako dalje", dokumentarnu metodu i važnost uporabe prirodnoga jezika.

Slijedi poglavlje pod naslovom *Teorija razmjene i bihevioralna sociologija*. U njemu Ritzer raspravlja o biheviorističkoj sociologiji i teoriji razmjene, kao i o njihovim korijenima koji se nalaze u psihološkom biheviorizmu. Teoriju razmjene autor objašnjava na primjeru djela B. F. Skinnera, biheviorističkog psihologa. Zatim proučava teoriju razmjene G. Homansa, koji je bio pod velikim utjecajem B. F. Skinnera. Homansovu su teoriju, zbog isključivog usmjerenja na proučavanje individualnog ponašanja, kritizirali pristalice teorije socijalnih činjenica zbog ignoriranja širih društvenih struktura, ali i socijalni definicionisti zbog ignoriranja mentalnih procesa, kaže Ritzer. Autor tumači P. Blaua, čije djelo transformira teoriju razmjene na socijalnu razinu, pa se ona zbog toga ne može identificirati s biheviorističkom orijentacijom, te Singelmana za kojeg se tvrdi da transformira teoriju razmjene do te mjere da biheviorizam u njoj više nije prepoznatljiv. Poglavlje završava procjenom tekućeg i budućih aspekata sociološkog biheviorizma u svjetlu analiza L. Molm koja odgovara na glavne kritike ove orijentacije.

Autori poglavlja *Suvremena feministička teorija* su Patricia Madoo Lengermann i Gill Niebrugge-Brantley, poznate znanstvenice koje se bave feminističkom teorijom. Feministička sociološka teorija je nastala iz opće feminističke teorije, ali se grana u novu disciplinu o ženama. Ona se razvija paralelno sa sociologijom, no ostaje na margini sociologije, mišljenja su autorice. Feministička teorija nudi osnovice za reviziju standardne sociološke teorije socijalne organizacije. Feministička sociološka teorija se može sumirati u pojmovima šest osnovnih postavki kojima se sintetiziraju varijante feminističkih teorija. Autorice zaključuju pitanjem: možemo li se i dalje zadržavati u okvirima postojećih disciplinarnih kategorija kako bismo opisali i objasnili svijet, ili moramo kreirati nove koncepte ukoliko želimo opisati i objasniti svijet viđen očima subordiniranih, hendikepiranih i često nevidljivih članova društva?

U poglavlju *Noviji oblici razvoja u sociološkoj teoriji* Ritzer raspravlja o teoriji akcije, sistemskoj teoriji, strukturalizmu, strukturalnoj teoriji, teoriji mreže i egzistencijalističkoj

teoriji. Značenje nekih teorija postupno raste, a nekih blijedi. Autor za teoriju akcije i sistemsku teoriju kaže da su doživjele brz porast, no da u posljednje vrijeme doživljavaju značajan pad. Također su ispitane i četiri sociološke teorije čija popularnost sve više raste: strukturalizam, strukturalna teorija, teorija mreže i egzistencijalistička sociologija. Strukturalizam je pokušaj da se u sociologiju uvede perspektiva, razvijena u lingvistici i antropologiji, a područje interesa je vezano za nevidljive socijalne strukture. Strukturalna teorija odbacuje otvoreni strukturalistički interes za nevidljive strukture, njen je interes usmjeren proučavanju vidljivih socijalnih struktura. Teorija mreže istražuje nevidljive socijalne strukture, no ona je čvrsto povezana s glavnim tokom razvoja sociologije. Egzistencijalističku sociologiju ne zanimaju ni vidljive ni nevidljive socijalne strukture, već se bavi akterima, njihovim mislima i akcijama.

U desetom poglavlju, *Širenje osnovnog problema u suvremenoj sociološkoj teoriji*, autor prikazuje brojne radove od kojih je veliki dio objavljen 1980-ih godina. Naročito je zapažena, kaže Ritzer, Giddensova teorija "strukturalizacije", Habermasova integracija teorije akcije i systemske teorije, kao i Alexanderova integracija akcije i reda. Usprkos problemima, sasvim je jasno, mišljenja je Ritzer, da će se sociološka teorija nastaviti i nadalje razvijati prema jačanju konsenzusa i prikupljanja znanja o problemima povezanosti mikro i makro razina.

U Dodatku pod naslovom *Metateorija i metateorijska shema za analiziranje sociološke teorije* pružen je pregled sheme organizacije knjige, kao i kratak pregled šireg područja metateorije kojeg je i ona sama dio. Ritzer raspravlja o varijantama metateorije, ideji Thomasa Kuhna, osnovnim sociološkim paradigmatama, te razinama socijalne stvarnosti. Autor želi ispitati metasociologiju, a posebno metateoriju pokušavajući odrediti ono što je sve do danas bilo pretežno slabo definirano područje, te želi analizirati u kojem pravcu se treba uputiti u bliskoj budućnosti. Nadalje, autor daje kratki pregled rada T. Kuhna, te želi ispitati svoju analizu sociološke multiple paradigme. Na kraju prikazuje integriranu sociološku paradigmatu koja se, kako i sam autor kaže u ovoj knjizi, upotrebljava za analizu socioloških teorija.

Na kraju, valja istaći da je knjiga Georgea Ritzera *Suvremena sociologijska teorija* doživjela tri izdanja, a na hrvatski ju je jezik preveo i uredio Ognjen Čaldarović. Ona se može preporučiti studentima sociologije i socijalnih znanosti, kao i svima onima koji se bave sociološkim i srodnim istraživanjima.

Ana Pažanin

REVUE INTERNATIONALE DE SÉCURITÉ SOCIALE Godište 1998.

Ovaj časopis je prošle godine ušao u 51. godinu izlazenja. Radi se o vrijednom jubileju, koji je uredništvo obilježilo promjenom vanjskog izgleda časopisa, tj. sada dominira plava umjesto ranije zelene boje. U samom rasporedu i načinu prezentacije tekstova nije došlo do promjena. Mada se najviše priloga odnosi na razvijene zapadne zemlje, ima dosta članaka u kojima se tretiraju problemi zemalja Trećeg svijeta, pogotovo Latinske Amerike i Azije. Manje je priloga o postsocijalističkim zemljama. Problem je, vjerojatno, u tome što u mnogim, naročito manjim postsocijalističkim zemljama, nema autora koji bi dokumentirano i na zadovoljavajućoj razini obradili pitanja socijalne sigurnosti.

U broju 1. prvi je prilog Mukula G. Ashera *Budućnost zaštite mirovina u Jugoistočnoj Aziji*. Analiza se odnosi na Indoneziju, Maleziju, Filipine, Singapur i Tajland. Ove zemlje obilježava uspješan gospodarski rast, brza industrijalizacija i uključivanje u procese globalizacije. U pogledu sustava socijalne sigurnosti među ovim zemljama postoje značajne razlike u obuhvatu, stopama doprinosa, zamjenskim stopama, administrativnim procedurama i učinkovitosti, investiranju socijalnih fondova itd. Ipak za sve njih je, osim za Filipine, karakteristično odsustvo sustava socijalnog osiguranja, odnosno opredjeljenje za individualno osiguranje putem fondova kojima upravlja država. Na taj se način minimalizira pritisak na državni proračun i pomaže konkurentnost na međunarodnom tržištu. S druge strane, na taj

se način ne ostvaruje dovoljna razina mirovina kao niti nužna jamstva za uspješno investiranje fondova namijenjenih ostvarenju socijalne sigurnosti. Stoga autor smatra da ovi sustavi nisu uspješni i da bi ove zemlje trebale s više pažnje pratiti veliku raspravu o mirovinskim reformama, koje se vode u svijetu, te da moraju razmotriti druge poznate solucije mirovinskog osiguranja.

Emmanuel Reynaud u članku *Mirovine u Europskoj uniji: prilagodba na ekonomsku i socijalnu evoluciju* ističe da se sustavi mirovinskog osiguranja moraju prilagoditi potpuno promijenjenom gospodarskom i socijalnom kontekstu. Glavni su problem u procesu prilagodbe mirovinskog osiguranja njegovi različiti vidovi koje je teško kontrolirati, kao što su demografske promjene, gospodarski rast, tržište rada, način financiranja i raspodjele, upravljanje itd. Stoga odgovori na brojna pitanja nisu jednostavni niti definitivni. Autor smatra da je ovdje u igri bitna pretpostavka funkcioniranja europskih društava, a to je održati njihovu sposobnost da svim građanima osiguraju dostojnu razinu sigurnosti nakon prestanka aktivnosti.

U prvom broju vrijedi spomenuti članak Wolfganga Scholza i Anne Drouin *Periodično prilagođavanje financijskih parametara sustava socijalne zaštite u kontekstu rastuće inflacije* te članak Xeniae Scheil-Adlung: *Reguliranje zdravstvenih troškova poticajnim mjerama: komparativna zapažanja i analize u zemljama OCDE-a*.

U drugom broju je uvodni članak napisala Chantal Euzéby pod ambicioznim naslovom *Kakva socijalna sigurnost u XXI. stoljeću?* Autorica polazi od činjenice da socijalna sigurnost utječe na konkurentnost poduzeća i na zaposlenost. Socijalni troškovi mogu oslabiti gospodarski rast zbog toga što imaju negativne posljedice na zapošljavanje i nacionalnu štednju. Istovremeno se sustavi socijalne sigurnosti suočavaju s izazovom novih socijalnih potreba, prije svega onih koji proizlaze iz dužeg trajanja životnog vijeka, nestabilnosti obitelji te promjena na tržištu rada, prije svega povećane nezaposlenosti i fragmentacije rada. Sve to treba promatrati u kontekstu globalizacije tržišta i informiranja. Autorica ipak zastupa ideju da treba poboljšati redistribuciju i ostvariti novu ravnotežu između profesionalne i nacionalne solidarnosti i to u korist posljednje. Taj zaključak argumentira činjenicom da stabilnu za-